

क्रम संख्या-४५

(इनाप पत्रिकाय वःगु)

न्यासःया लिसः

आचार्य  
भिक्षु अमृतानन्द



प्रकाशक  
आनन्दकुटो विहारगुठी  
काठमाडौं  
२०८२

रु. ३/०

क्रम संख्या-४५

(इनाप पत्रिकाय् वःगु)

न्हासःया लिसः

आचार्य  
भिक्षु अमृतानन्द



प्रकाशक  
आनन्दकुटी विहारगुठी  
काठमाडौं

२०४२

रु. ३/-



प्रकाशक—

“आनन्दकुटी विहारगुठी”

(सं. द. नं. १/०३१ प्र. जि. अ. का. का.)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू,

काठमाडौं, नेपाल ।

फो. नं. २-१४४२०

( सर्वाधिकार सुरक्षित )

बुद्धाब्द: २५२६

वि. सं. २०४२

ने. सं. ११०५

ई. सं. १९८५

प्रथमावृत्ति १०००

मुद्रक—

नेपाल प्रेस

शुक्रपथ, काठमाडौं

फोन— २-११०३२

## थुको छुघलातयागु सफूत शुकथं खः—

मज्झिमनिकायपालि (नालन्दा प्रकाशन)

धम्मपदपालि ( ऐ ऐ )

चुलवग्गपालि ( ऐ ऐ )

दीघनिकायपालि ( ऐ ऐ )

अङ्गुत्तरनिकायपालि ( ऐ ऐ )

संयुत्तनिकायपालि ( ऐ ऐ )

अपदानपालि ( ऐ ऐ )

त्रिधुप्रातिमोक्ष (लंका प्रकाशन)

संयुत्तनिकायटुकथा (हेवावितारण)

थेरीगायटुकथा ( ऐ )

उदानटुकथा ( ऐ )

दीघनिकायटुकथा (नालन्दा प्रकाशन)

समन्तपासादिका ( ऐ ऐ )

पवसूदनी (हेवावितारण)

धम्मपदटुकथा (बुद्धदत्त महाथेर)

अङ्गुत्तरनिकायटुकथा (हेवावितारण)

विनयटुकथा (नालन्दा प्रकाशन)

ध्व सफूचा अानन्दकुटी विहारगुठीया ४५ गुगु प्रकाशन खः ।

अानन्दकुटी विहार,  
स्वयम्भू, काठमाडौं ।  
फो. नं. २-१४४२०

— लेखक  
आश्वीन १५, २०४२



## थुकी छु दु ? —

- |   |    |
|---|----|
| (१) मय्जु छहसिया पौया लिसः                            | १  |
| (२) आराम शब्दया अध्ययन                                | ६  |
| (३) विहार शब्दया अध्ययन                               | ११ |
| (४) बुद्धया पालय् भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात छु घाः ? | १८ |
| (५) धर्मरथया प्यचाः घःचाः                             | २७ |

Dhamma.Digital

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

## मय्जु ब्रह्मसिया पौया लिसः

मय्जु सुमित्रा !

छिसं मिति २०४२।५।२१ स यलं चवयाहयादीगु पो २७।५।  
२०४२ स प्राप्त जुल । तयाहयादीगु इनाप पत्रिकाया कटिंग नं प्राप्त  
जुल । नेपाल सम्बत् ११०५ सिल्लाथ्व ६ स इनाप पत्रिकास “भिक्षु  
सम्मेलनया निर्णयप्रति न्ह्यसः” धकाः सुमन तुलाधरं चवयादीगु न्ह्यसःया  
लिसः आतलें छुं गुगुं पत्रिकास मखनानि धैगु खें न थुल । उगु विषय  
जिमित जिज्ञासा जुयाच्चंगुलिं छःपिनिपाखें “आनन्दभूमिस” छुं लिसः  
सीके दइला धकाः इनाप यानाच्चवना धयादीगु खें नं अवगत जुल ।  
पत्रिकाय् पिकाय्बले प्यला न्याला लगे ज्वी धाःगुलिं पुस्तिकायारूपे  
प्रकाशित यानाच्चवना ।

इनाप पत्रिकाया कटिंग ववना स्वया । थेरवाद भिक्षु शासनानु-  
रूपं अर्थात् त्रिपिटक अनुरूपं स्वता प्यता खँया बारे स्पष्टीकरण बिइगु  
उचित ज्वीला धैगु जि ताः । बुद्धया पालय् भिक्षुपिं चवनीगु थाय्यात  
‘आराम’ धकाः धाइगु जिमिसं न्यनातैगु दु; विहार धैगु शब्द लिपातिनि

दुर्हावःगु खः धयागु बारे; बुद्धं प्यचा घःचा भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक व उपासिका धकाः धयातःगु दु धयागु बारे; अनागारिकापि च्वनीगु थाय्यात आराम धाय्गु छाय् ? धयागु बारे व लंका, बर्मा व थाइलैण्डे ये धन नं याय्माःगु छु दु ? धयागु बारे ।

इनापे न्ह्यसः च्वयादीह्य सुमन भाजुयात चित्त बुझेजूसं मजूसं थेरवाद भिक्षु शासनया अबिच्छिन्न परम्परा व त्रिपिटके दुयें जि स्यूकथं कनेगु सत्प्रयत्न याय् ।

स्वय्गु, न्यनेगु व व्वनेगुया अर्थ भिन्न भिन्न व्यक्तिपिनि भिन्न भिन्न मनया दृष्टि अनुसारं जुइफू । छहासित चित्त बुझे जूगु खँ मेहासित चित्त बुझे मज्वीफू । गुलि खँ आपाःसित चित्त बुझे जूसं भतिचायात चित्त बुझे मज्वीफू । हानं गुलि खँ भतिचायात चित्त बुझे जूसा आपाःसित चित्त बुझे मज्वीफू । गुलि खँ सकसितं चित्त बुझे ज्वीफू । गुलि खँ सकसितं चित्त बुझे मज्वीफू । गुलि खँ त्रिपिटके दुसां जितः चित्त बुझे मज्वीफू । अतएव सुमित्रा मय्जु ! दकेन्हाप्पां छिसं थयेनि मने निश्चय यानादिसँ कि यथाभूत खँ सीका थ्वीका काय् ।

बुद्धशासन परम्परानुसार सङ्घया न्ह्यःने व्यक्ति छुं मखु । थ्व नं सीकादिसँ कि व्यक्तिया पुचः हे सङ्घ खः । थ्व सङ्घया अर्थ नं मेकथं थ्वीकादीमते । बुद्धशासनया अनुलोमकथं जक थ्वीका काय्गु कोशिस यानादिसँ । सङ्घ सञ्चालन याय्गु कायंसं थेरवाद भिक्षुशासने भगवानं विनयपिटकय् प्यह्यं निसँ कया नीह्य तक भिक्षुपि माःगु सङ्घ दय्का बिज्यागु दु । व्यक्तिया निर्णय स्वयाः सङ्घया निर्णय अति महत्वपूर्णं



जुइ । सुपेसल भिक्षुपिसं सङ्घया भाजायात शिरोधारण याइ । सङ्घया  
निर्णय्य भाजाशक्ति निहित दुसा व्यक्तिमा निर्णयले थ्व दैमखु । थ्व  
भादर्शयात म्वाकातय्या निति प्रथमसङ्गायना ज्वा धुंकाः नबले  
भिक्षुसङ्घं भानन्द महास्वविरयात बुढयाके न्यनातय् माःगु छगू निगू  
खँया स्पष्टीकरण मन्यंगु बारे आपत्ति उबय्यात नबले उगु विषयक् माःगु  
दृष्टि छुं आपत्ति मखंसां सङ्घप्रति गौरव तथाः, भादर तथाः बसपोल  
उकियात स्वीकार यानाबिज्यात । थुजाःगु परम्परा म्वानाच्चंतले  
थेरवाद भिक्षुशासन म्वानाच्चनी । थुजाःगु हे कारणयात लक्षित यानाः  
विनयट्टकथा I. पृ. १३ ले “विनयो नाम बुढसासनस्स आयु, विनये  
ठिते सासनं ठितं होति” धकाः धाःगु जुइ । अर्थात् विनय धयागु  
शासनया आयु खः । विनय दयाच्चंतले शासन दयाच्चंगु जुइ । थुकिया  
मतलब थ्व मखु कि विनय सफूत दयाच्चंतले । थुकिया रहस्य अर्थला  
विनयय् पलाःछिइपि दयाच्चंतले शासन दयाच्चनी धाःगु खः । अकि गुगु  
भिक्षुसम्मेलनं निर्णय याःगु खँ खः व सुं छहा निहा स्वहा भिक्षुपिनि  
निर्णय मखु धँगु खँ अद्दापूर्वङ्गमा चेतना तथाः ध्वीकादीमाः । बला  
संघया सर्वसम्मत निर्णय खः ।

नेपाल अधिराज्यय् च्वंपि समस्त भिक्षुपि मुनाः भानन्दकुटीस  
गुगु भिक्षुपिनि सम्मेलन जुल व बर्तमान थेरवाद भिक्षुशासनया न्येदेया  
थुखे छगू छगू महत्वपूर्णगु बटना धाय्माः । थये भिक्षुपि मुनाः बल्ला-  
बल्ला याय्गुया मूल उद्देश्य नेपाले थेरवाद भिक्षुशासन गय्यानाः बांलाक  
चिरस्थायी जुइ धयागु छगू मात्र कुशल चेतना गुगु खँ समस्त भिक्षुपिनि  
क्रियाकलापं व्यक्त याः । अविष्यया निति छुं याय्माली धयागु विषयक्

नं थः थःगु बुद्धि चाच्छि मंत्रीपूर्वकं जक मखु सम्मान व मर्यादापूर्वकं खँ जुल । संघं थ्व नं महसूस यात कि मेमेगु बौद्धदेशे थें वर्तमान नेपाले भिक्षुशासनयात सुयागुं पाखें माःकथं उपस्थम्भ मदुनि । थ्व खँ नं सीकादिसँ कि भिक्षुसंघ सभाय् छु तक्क खँ छलफल जुल व व्याककं खँ छिकपित कदाचित घाय् उचित मजू धंगु खँ भिक्षुपित भिक्षु प्रातिमोक्षं स्यनातःगु दु । उकि हे व सम्मेलनं भिक्षुपिनि निरिति धकाः निर्णय प्रकाश याःगु । थ्व नं सीकादिसँ कि भिक्षुसंघ सभाय् सुं हे अनुपसम्पन्नपि दुध्याइ मखु । यदि थथे घयागु खँ छिसं मस्यू धंगु जूसा छिसं थेरवाद भिक्षुशासनया दुखें बांलाक दुग्यंक मस्यूनि धकाः भिक्षुपिसं सीकाकाइ । अतः थ्व भिक्षुपिनि सभा व नेपाले चलन चल्तिइ दयाच्चंगु संघ संस्थानापं मिले यानाछ्वयगु उचित मजू । गृहस्थी व्यवहार प्रचलित संघ संस्थाया रूपरेखा व भिक्षुसंघया रूपरेखा भिन्न जक मखु 'संघ' शब्दया अर्थय् समेतं पाः ।

नेपामीते मध्ये थेरवाद भिक्षुशासनया खँ दुग्यंक स्यूपि थूपि, शासनानुकूल घाय्माल घाःसा, नाकं सुं मदुनि धकाः घाःसां छुं पाइमखु । दघःने दघःने सःस्यू घाईपिला यक्कों दय्फू । झीथाय् व्यापकरूपं त्रिपिटकया पठन पाठन मदुनि । थथे माः धकाः स्यल्लाक स्यूपि थूपि गुलि हे दु धकाः ? थथे घाय्सःगु नं यले परियत्ती ब्वनेनपि, ये धर्मकौति अध्ययनगोष्ठी ब्वनेनपि व गणमहाविहारे परियत्ती ब्वनेनपि छः । परियत्ती अध्ययन याय् मात्रं विनयया खँ सिइगु मखु । विनयया खँ सीकेतला भिक्षु भिक्षुणौ प्रातिमोक्षया अध्ययन याय्मानि । प्रातिमोक्षया अध्ययन भिक्षुपिनि परिधिया दुने लाःगु खँ छः । नेपाले

भिक्षु श्रामणेरपिनि पठन-पाठन याय्गु याय् गन दु धकाः ? आःयात  
 बनेपाय् ध्यानकुटी छथाय् दु धाय्माः । अन नं अघ्यापकया अभाष  
 खने दु । नेपाले गुलि हे भिक्षुपि दु धकाः ! सच्छि दुगु मखुनि, निसः  
 दुगु मखुनि । न्येदं न्येन्यादंया दुने बल्ल बल्ल न्येह्य न्येन्याह्य भिक्षुपि  
 छयं ग्वलं खात । थुकीमध्ये धार्थ्ये हे सूत्र, विनय व अभिधर्मया विषयसे  
 प्रवीणता प्राप्तपि तथा शासनानुलोमिकरूपं निर्णय बीगु क्षमतादुपि  
 गोह्य हे दु धकाः । धार्थ्ये धाय्माल धाःसा आःया घडी प्रगाढरूपं  
 अध्ययनदुपि निह्य स्वह्य जक दय्फू धकाः धाय्माः । एम्. ए. बी. ए.  
 सय्वंतुं धर्मविनयय् दखल दंगु खं मखु ।





## आराम शब्दया अध्ययन

अयञ्जु सुमित्रा !

आः धन 'आराम' धँगु शब्दया बारे छुं चर्चा याय् । पालि-साहित्यय् 'आराम' शब्दया अर्थं पाराजिकपालि पृ. ६० ले थुकथं क्यनातःगु दु —“आरामो नाम पुष्कारामो फलारामो ।” अर्थात्—आराम धँगु पुष्पउदघान, फलउदघान धकाः धाःगु छः । “धम्मारामो धम्मरतो” धकाः धम्मपद गा. नं. ३६४ स छथलातःगु 'आराम' शब्दया अर्थं आनन्द ताय्गु व मन लगे यानाच्चनेगु धँगु अर्थं जूबं । मज्झिम-निकाय I. पृ. २३० चूलहत्थिपदोपमसुत्तय् गुगु “समग्गारामो” धकाः धयातल धन नं 'आराम' शब्दया अर्थं एकमेल ज्वीगुली आनन्द ताय्गु धँगु अर्थं लगे जू । “बेणुवनाराम” धाःथाय् ब्यां झाडि धयागु अर्थं खाःसा “जैतवनाराम” धाःथाय् जैतकुमारया बगिचा धँगु अर्थं छः । श्वयां अलावा 'आराम' शब्दया अर्थं आराम काय्गु, ध्याने च्वनेगु धार्मिक मनूत मुनाच्चनेगु धँगु आदि अर्थं लगे जूथाय् नं दु । परन्तु 'आराम' या अर्थं हिन्दूते 'राम' यात धाःगु कदाचित्त मखु । थथे हे “कुक्कुटाराम” धाःगु कुक्कुट सेंठया बगिचा व “घोषिताराम” धाःगु घोषित सेंठया बगिचा धाःगु छः ।

बुद्धया पालय् 'आराम' धंगु शब्द सुनां सुनां छयः खनीले  
धयागु विषय्य् छकः विचार याय् । त्रिपिटक पालि अनुसार बुद्धया  
पालय् 'आराम' शब्द भिक्षुपिसं, अन्यतीविय परिव्राजकपिसं व  
भिक्षुणीपिसं छयलातःगु खनेदु ।

उगु बहते गुलि नं थाय् वा जग्गा बुद्धयात दातापिसं प्रदानयात्  
व व्याककं शहरं पिनेच्चंगु चः थःगु बगिचा, उदयान व बनखण्डत प्रदान  
याःगु खनेदु ।

मथे कि राजगृह शहरं पिनेलाःगु वेणुवन, श्रावस्ती नगरं पिने  
लाःगु जेतवन, राजगृहं हे पिनेलाःगु जीवकया आम्रवन, घोषित सेंटपिसं  
प्रदान याःगु घोषिताराम नं कौशाम्बी शहरं पिनेलाः । वैशाली च्चंहा  
अम्बपाली गणिकां विहार दय्काव्यूगु अम्बपालीया आम्रवन धाःसा  
वैशाली शहर दुने लाःगु खें संयुत्तनिकायट्टकथा, अम्बपालिसुत्तवण्णना  
पृ. १४८ व थेरीगायट्टकथा, अम्बपालीथेरीगाथावण्णनाय् सी दु । मथे  
दान वियातःगु बगिचा, बनयात 'आराम' धाःसा उकी दुने बुद्ध तथा  
श्रावकपि च्चनेगु छेयात 'विहार' धाइगु चलन थन केवे च्चयागु उदाहरणं  
स्पष्ट जुइ । धाःयागु भाषां धाल धाःसा कम्पाउण्ड छगुलिमात 'आराम'  
धाःसा कम्पाउण्ड दुने च्चंगु भिक्षुपि च्चनेगु छेयात 'विहार' धकाः धाः ।

वेणुवनारामयात १८ कु त्तःजागु पःखाल चाउइकातःगु खें  
उदानट्टकथा पृ. ४२ः महाकस्सपसुत्तवण्णनां उल्लेख यानातःगु दु । अन  
दुने आपलं छेत दु । छचाःख्यरं पयां शारि दुगुलि याना 'वेणुवन' धाःगु  
हें धकाः अन कनातल । जीवकया आम्रवने नं १८ कु त्तःजागु सिजःया

बर्णंगु पःखाः दु घयागु खं दीघनिकायट्टकथा I. पृ. १५३: सामञ्जफल-  
सुत्तवण्णनाय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

जेतवनारामया दुने करेरिकुटी, कोसम्बककुटी, गन्धकुटी व  
सललागार नां छुनातःगु छेत्त दुगु खं दीघनिकायट्टकथा II. पृ. ६३:  
महापदानसुत्तवण्णनाय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । सललागार छगू जक  
प्रसेनजित् कोशल जुजुं दय्कूगु खः धकाः नं अनसं उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।  
अथे हे जेत राजकुमारं न्हेतं जाःगु छेत्त दय्कातःगु खं समन्तपासादिका  
III. पृ. १३०४: सेनासनकखन्धकय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अराराम  
दुने मि पनेगु छेत्त, मोल्ह्वीगु छेत्त, उपस्थाकपि च्वनेगु छेत्त, चःबि, चंक्रमण  
याय्गु स्थान आदि अपालं अपायाः छेत्त दय्का तःगु खं चुल्लवग्गपालि  
पृ. २५३: अनाथपिण्डिकवत्थु, सेनासनकखन्धकय् प्रष्ट यानातःगु दु ।  
जेतवनारामया कम्पाउण्ड जम्मा ८ गू करिस (२० एकड) वा ३५२  
पाथि वापुसा पी फँगु जमिन दु । समन्तपासादिका III. पृ. १३०४:  
सेनासनकखन्धकं । विशाखाया पुब्बाराम (पूर्वाराम) या कम्पाउण्ड  
केवल १ गू करिस मात्र दु । १ गू करिसय् ४४ पाथि वापुसा पीफु हँ ।  
पालि 'दोणी' शब्दयात जि थन 'पाथि' घयागु खः । थ्व कम्पाउण्डया  
दुने ५०० खा चिचिखाःगु छेत्त, ५०० खा ततःखाःगु व ताताः हाकःगु  
हल (Hall) दुगु ५०० खा छेत्त यानाः जम्मा १,५०० खा छेत्त दु ।  
अरारामया मुख्य प्रासादे धाःसा १,००० कू कोथा दुगु नित्तंजाःगु छेत्त जुया  
च्वन । पपञ्चसूदनी II. पृ. २४७: चूलतण्हासङ्ख्यसुत्तवण्णना ।

"मोरनिवापे परिब्बाजकारामे..." धकाः मज्झिमनिकाय II.  
पृ. २२५: महासकुलदायिसुत्तय् च्वंगु 'अराराम' परिव्राजकपि च्वनीगु



'भाराम' खः । "मल्लिकारामे..." धकाः मज्झिमनिकाय II. पृ. २४७ः समणमुण्डिकसुत्तय् च्वंगु 'भाराम' श्रमणमुण्डिक परिव्राजकपि च्वनीगु 'भाराम' खः । "पुण्डरिके परिब्बाजकारामे .." धकाः मज्झिमनिकाय II. पृ. १७३ः तेविज्जवच्छसुत्तय् च्वंगु 'भाराम' नं परिव्राजकपि च्वनीगु भाराम खः । "उदुम्बरिकाय परिब्बाजकारामे..." धकाः दीघनिकाय III. पृ. २६. उदुम्बरिकसुत्ते नं 'भाराम' धकाः परिव्राजकपि च्वनीगु थाय्यात घयातल । "अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भारामे .." धकाः अङ्गुत्तरनिकाय दसकनिपात पृ. २४८ः किदिट्ठिकसुत्तय् नं परिव्राजकपि च्वनीगु थाय्यात 'भाराम' शब्द छयलातल ।

"येन राजकारामो तेनुपसंकमि..." धकाः मज्झिमनिकाय III. पृ. ३६१ नन्दकोवादसुत्तय् च्वयातःगु 'भाराम' धाःसा भिक्षुणीपि च्वनीगु छे खः । भिक्षुणीपि च्वनेत प्रसेनजित् कोशल जुजुं श्रावस्ती नगरया दक्षिण कुनेपाखे दय्काब्यूगु धकाः पपञ्चसूदनी IV. पृ. २१५ः नन्दकोवादसुत्तवण्णनाय् व सं. नि. अ. क. III. पृ. २१८-२०ः सहस्सभिक्षुनिसङ्घसुत्तवण्णनाय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । वथे धम्मपदट्टकथा, बालवग्ग पृ. ३००ः उप्पलवण्णत्थेरियावत्थुले नं दु । "भगवा सावत्थियं विहरति राजकारामे..." धकाः संयुत्तनिकाय, सोतापत्तिसंयुत्ते पृ. ३०७ः सहस्सभिक्षुनिसङ्घसुत्ते नं उल्लेख दु । भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात 'भाराम' धकाः शब्द छयलातःगु थ्वहे 'राजकाराम' छगू जक पालि-साहित्यय् खनेदु ।

थन उद्धृत यानाक्यनागु उदाहरणद्वारा बुद्धया पालय् 'भाराम' धंगु शब्द भिक्षुपि च्वनीगु थाय्यात, अन्यतीर्थिथ

परित्राजकपि च्वनीगु थाय्यात व भिलुणीपि च्वनीगु थाय्यात  
 छचलातःगु दु धयागु प्रष्ट जू । अतः आराम शब्द न्याहास्यां छच  
 धयागु सीदु । भिक्षुपिसं जक छचलीगु शब्द मखु । थ्वहे आधारे च्वनाः  
 श्रीसं त्रिपिटक पालि परम्परानुसार 'आराम' शब्द स्वच्छलःस्यां छचलीगु  
 साधारण शब्द खनीका धकाः थ्वीका काय्माल । परन्तु 'विहार' शब्द  
 अथे मखुगु व केवल बुद्ध व बुद्धश्रावकपि च्वनीगु थाय्यात जक  
 छचलातःगु खँ न्याःने च्वंगु उदाहरणं सीका हे दिइ ।

×

×

×

Dhamma.Digital

## विहार शब्दया अध्ययन

मय्जु सुमिता !

धाः शीसं पालि त्रिपिटके बुद्धया पालय् 'विहार' धंगु शब्द गनं छयलातःगु दु लाकि म्दु खनी धकाः छकः बिचाःयाना स्वय् । खतु थ्व शब्द लिपातिनि द्वाहाँ वःगु धकाः सुमन तुलाधरं हांक बिचाः धया दिल ।

अंधगजन्यावदृष्टि स्वइपिसं 'विहार' शब्द यक्को हे लिपातिनि दुध्याःगु, जिमिसं न्यनेमनं धकाः धाःसां बिहङ्गमन्यावदृष्टि स्वय्बले पालिसाहित्यय् 'विहार' शब्द बुद्धया पालय् हे यक्को छयलातःगु दु खनी धकाः न्ने च्वंगु उद्धृतपदं स्पष्ट याइ ।

दके न्हाप्पां 'विहार' शब्दया अर्थ खः—च्वनेगु, तहले जुइगु, च्वनेगु छे, आराम काय्गु धंगु धनेक अर्थ दु धकाः सीकेनु । थ्व शब्द 'हर' हरणे धंगु धातुं निष्पादन जूगु शब्द खः ।

त्रिपिटकपाली दके न्हाप्पां 'विहार' शब्द चुल्लवसापालि पृ. २५२ः सेनासनकखन्धकय् अनाथपिण्डक साहुं छयलातःगु दु । "आरामे, अय्या ! करोथ, विहारे पतिट्ठापेथ" धकाः । अर्थात्—



आर्यपि ! आरामत दय्की, विहारत स्थापना याः । हानं वहे सफुती  
 पृ. २५३ ले अनाथपिण्डक महाजनं हे “जेतवने विहारे कारापेसि”  
 अर्थात्—जेतवने विहारत दय्केबिल धकाः धयातल । वहे सफुतिइ  
 पृ. २५४ ले “किन्ति नु खो विहारो खिप्पं परियोसानं गच्छेय्य”  
 अर्थात्—गय्यानाः याकनं विहार दय्के सिधइ धकाः । वहे सफुती  
 पृ. २५४ ले “विहारे परिगण्हन्ति” अर्थात् विहार काकां धैगु उल्लेख  
 दु । हानं वहे सफुती पृ. २५६ ले—

“विहारदानं सङ्घस्स, अगं बुद्धेन वणिणतं”

थुकथं बुद्धं विहार दान वीगु अति उत्तम जू धकाः विहारदानानु-  
 मोदन यानाबिज्याःथाय् अनाथपिण्डक महाजनयात धयाबिज्यात ।  
 ‘विहारदान’ धाय्गु पलेसाय् भगवानं छाय् ‘आरामदान’ धकाः धया  
 बिमज्याःगु जुइ ? वहे सफुती पृ. २३६ ले “राजगहको, भन्ते ! सेट्ठी  
 विहारे कारापेतुकामो” अर्थात् राजगृहसेठं विहारत दय्का वीगु इच्छा  
 यानाच्चन धकाः व हानं अनसं “राजगहको सेट्ठी भगवतो पटिसुत्वा  
 ते सट्ठी बिहारे आगतानागतस्स चातुद्दिसस्स संघस्स पतिट्ठापेसि”  
 अर्थात् राजगृहसेठ भगवान्या वचन कथाः दय्के धुंगु व ख्वीगू (६०)  
 विहारत चातुदिशां वःपि मवःपि संघया निर्ति लःहानाबिल धकाः  
 धाःगुया मतलव छु थें ? थननं भगवानं अनुमोदन यानाबिज्यासे च्वे  
 उल्लेख याना थें “विहारदानं सङ्घस्स” धकाः छाय् उजं दय्काबिज्याःगु  
 जुइ ? “न भिक्खवे कुपितेन अनत्तमनेन भिक्खू सङ्घिकाविहारा  
 निक्काइढतब्बा” धकाः चुल्लवग्गपालि पृ. २६२ ले बुद्धं तंमोल धाय्वं

भिक्षुपिन्त सांघिक विहारं पितिना छ्वये मज्जू घकाः नं घेविज्यात ।  
 वहे सफुती पृ. २६८ ले “विहारो विहारवत्थु इदं दुतियं भवेभङ्गियं”  
 अर्थात् विहार व विहारया वस्तुत भागधले मज्जू घकाः घयाविज्यात ।  
 अन हे पृ. २६९ ले “न धूमकालिकं परियोसितं विहारं नवकम्मं  
 दातब्ब”, “महल्लके विहारे पासादे” व “न भिक्खवे सब्बो विहारो  
 नवकम्मं दातब्बो...” घकाः अनेक थासे ‘विहार’ शब्द विनयपिटकय्  
 छयलातःगु दय्क दय्कं गथेयानाः ‘विहार’ शब्द लिपातिनि दुध्याःगु  
 घकाः धाय्गु ?

विहारे चवनीपिनि सुरक्षा याय्त विहार छचाःख्यलं पःखालं  
 चाहुइकेगु खं नं वसपोलं चुल्लवग्गपालि पृ. २४७ः सेनासनक्खन्धकय्  
 उल्लेख यानाविज्याःगु दु । पःखाः जुलसां लोहैया, अप्पाया वा सिंया  
 दय्केगु समेतं अनुमति बियाविज्यात ।

भिक्षु प्रातिमोक्षय् “महल्लकं पन भिक्खुना विहारं कारयमानेन  
 ...” धाःथाय् नं थःगु निरिति विहार दय्का बीबले घकाः न्हेगुगु शिक्षापदे  
 ‘विहार’ घकाः घयातःगु दु । हानं पाचित्तिय शिक्षापदे ‘यो पन भिक्खु  
 संधिके विहारे...” घकाः अर्थात् सांघिक विहारे धंगु शब्द उल्लेख जुया  
 च्वंगु दु । अन हे “भिक्खुना विहारं कारयमानेन...” घकाः धाःथाय् नं  
 विहार दय्कीहा भिक्षुं घकाः उल्लेख याना तःगु दु । थुकथं विनय-  
 पिटकय् आपालं आपाः थासे ‘विहार’ घकाः घयातःगु दु । विनयपिटक  
 तोताः सूत्रपिटके नं अनेक थासे ‘विहार’ शब्द छयलातःगु दु । यथा—

दीघनिकाय I. पृ. १२४ः कूटदन्तसूत्रय् “यो लो ब्राह्मण !  
 चातुदिसं सत्तं उदिसस विहारं करोति” अर्थात्—ब्राह्मण ! गुहास्यां

चतुर्दिशार्यापि भिक्षुपिनि उद्देश्य तथाः विहार दय्की धकाः धैतःगु दु ।  
 अन हे "विहारदानेन अप्पट्टतरो" अर्थात्—विहारदान स्वयाः कम  
 फलदायी जुइ धकाः उल्लेख जुयाच्चंगु दु । छाय् भगवान् 'आरामदान'  
 धकाः मघासे 'विहारदान' धकाः धयाविज्याःगु ज्वी ? हानं वहे सफुती  
 पृ. १२६ स च्वंगु महानिसुत्ते "तेन हि सीह ! विहारपच्छायायं आसनं  
 पञ्चपेहि" अर्थात्—हे सीह ! अय्सा विहारया ल्यूने आसन लाः धकाः  
 छु धयाविज्याःगु जुइ ? मज्झिमनिकाय III. पृ. १७४ः महासुञ्जतासुत्ते  
 "येन कालखेमकस्स सक्कस्स विहारो तेनुपसंकमि" अर्थात्—गन  
 कालखेमक शाक्यया विहार खः अन विज्यात; अनसं "घटाय सक्कस्स  
 विहारे चीवरकम्मं करोति" अर्थात्—घट शाक्यया विहारे चीवर  
 स्वीगु ज्या जुयाच्चन धकाः उल्लेख जुया च्वंगु दु । अङ्गुत्तरनिकाय  
 पञ्चकनिपात पृ. ३१६ ले "भिक्षु विहारे परिभुञ्जमानो..." अर्थात्—  
 भिक्षुं विहार परिभोग यासे धकाः दु । संयुत्तनिकाय II. पृ. ४६ः  
 कलारसुत्ते "इदं बत्वा सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि" अर्थात्—  
 युलि धयाः भगवान् आसनं दनाः विहारे द्वाहाँ विज्यात धकाः उल्लेख  
 जुयाच्चंगु दु । विहारे द्वाहाँ विज्यात धकाः गन द्वाहाँ विज्यात धाःगु  
 ज्वी ? यथे हे अङ्गुत्तरनिकाय छक्कनिपाते पृ. २०ः सोप्यसुत्तय्  
 "बहुदेव रत्ति निसज्जाय वीतिनामेत्वा उट्ठायासना विहारं पाविसि"  
 अर्थात्—रातया आपलं समयतक्क फेतुना विज्यानाः लिपा आसनं दनाः  
 विहारे द्वाहाँ विज्यात धकाः नं धयातःगु दु । आराम मघासे छाय्  
 विहार धाःगु थें ? छुकियात विहार धाःगु थें ? छकः विचार यानाः  
 स्वयादिसं ।

प्रज्ञुत्तरनिकायट्टकथा I. पृ. ४१४: सरभसुत्तवेण्णनाय्  
 "मानन्द ! अट्टारससु महाविहारेसु भिक्खुसङ्घस्स मया सद्विेव  
 विण्ढाय चरितुं आरोचेहि" अर्थात्—मानन्द ! शिष्यागू महाविहारे  
 च्वंपि भिक्षुसङ्घयात् जि नापं भिक्षा वनेत् धाः धकाः धयात्:गु दु ।  
 युकि थ्व धाः कि राजगृह्य १८ गू महाविहारत् दु । समन्तपासादिका  
 III. पृ. ११०६: उपोसवकखन्धकय् नं "राजगहं हि परिविखपित्त्वा  
 अट्टारस महाविहारा सब्बे एक सीमा" अर्थात्—राजगृह्या छा:अपरं  
 १८ गू महाविहारत् दु धकाः उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

"येन अन्धवनं तेनुपसंकमि विवाविहाराय" धा:थाय् 'विहार'या  
 अर्थं निहनेसिया समय व्यतित्ता यायत् धा:गु खः । संयुत्तनिकाय II.  
 पृ. ४५०: विवेकजसुत्तं । 'ब्रह्मविहार' 'सुखविहार' 'फासुविहार'  
 धा:थाय् नं 'विहार' शब्दया अर्थं ब्रह्मार्थं च्वनेगु, सुखपूर्वक च्वनेगु व  
 धा:पुक च्वनेगु धा:गु अर्थं जूवं । युक्तयं च्वनेगु अर्थय् नं 'विहार' शब्द  
 प्रयोग जुयाच्चंगु खनेदु ।

च्वे च्वयागु उद्धृतपदं 'विहार' शब्द भगवान्या पालय् हे  
 छयलात्:गु दु धंगु खं षुण्ठी षू । अतः विहार शब्द लिपातिनि दुध्या:गु  
 मखु धकाः धीका कयादिसं । थ्व विषयस च्वमि भाजुया धारणा  
 वित्कुल गलत्त धकाः धाय्फु । खास भासा: 'विहार' धकाः बुद्ध व  
 आबकपि च्वनीगु छेयात्त माल धाईगु जुयाच्चनं । निगण्ठादि परिव्रा-  
 जकपि च्वनीगु छे व भिक्षुणीपि च्वनीगु छेयात्त 'विहार' धाईगु चलन  
 बुद्धया पालिय् ननं उल्लेख जुया च्वंगु भदु । स्थूपिसं अर्थे धाई नं मखु ।

युक्ति 'विहार' धकाः केवल बुद्ध व बुद्धश्रावकपि च्वनीगु छेयात जक धाइ । मेपि च्वनीगु धाय्यात विहार धाइमखु । विहार शब्द केवल भिक्षुपिनि निति सीमित जुयाच्चन धकाः साधुजनपिसं ध्वीका काइ । आराम शब्द थें न्याहास्यां छयली मखु । उकि बुद्ध व बुद्धश्रावकपि च्वनीगु धाय्या विग्रह यासे आदरबाची यानाः "विहरति एत्थाति विहारो" धकाः आचार्यपिसं धयातःगु । गृहस्थी आदिपित आदरबाची यानाः 'विहरति' धकाः प्रयोग यानातःगु पालिसाहित्यय् खनेमदु ।

ध्व प्रसंगे थन ध्व नं न्याथने बहजु कि च्वमि भाजुं इनापे लंकाय् नं बिहार धकाः मधाः आराम हे धाः धकाः च्वयादिल । परन्तु सस्थ खें ला लंका देशे निगुलि शब्द प्रयोग यानातःगु दु । लंका भाषाय् भारतीय संस्कृत भाषाया प्रभाव गाक्कं लानाच्चंगु दु । बर्मा भाषाय् यथे खने मदु धाय्माः । खतु बर्माभाय् जि मस्यु । लंकाय्—इसुरुमुनि रजमहाविहार, श्रीकन रजमहाविहार, सेरुबिल विहार, आलोक विहार, रंगिलि डमुल्ल रजमहाविहार, मूलगिरिगल रजमहाविहार, अग्रश्रावक विहार, श्री नागविहार, गीतमी विहार व वजिरारामय, मल्लिकारामय, अशोकारामय, चक्किन्दारामय व गंगारामय आदि । थुकथं लंकाय् नित्तां नां छयलातःगु यक्कों विहारत दु ।

न्यनातंगु कथं बर्मा देशे 'ताई' धकाः व्याक्कं कम्पाउण्डयात धाइ हें । गुकिया अर्थ 'आराम' खः । व तःतःधंगु कम्पाउण्डया दुने च्वंगु भिक्षुपिच्वनीगु छेयात 'च्याऊ' धाइ हं । गुकिया अर्थ 'विहार' धाःगु खः । गथेकि अतुमसि च्याऊ, स्वे नन्दवा च्याऊ आदि ।



थाइलैण्डे जुलसां विहारयात् 'वात्' धाइ । यथा—वात्  
 वेञ्चमा, वात् अरून्, वात् पो, वात् इन्द्रविहारन्, वात् घेपसिरिन्  
 आदि । थाइलैण्ड देशे भिक्षुसंघया ज्याखँय् न्ह्यागुञ्जि एकरूपता दु ।  
 सारा थाइलैण्डे 'विहार' यात् 'वात्' धाइ । छायाःसा अन संघराजा व  
 संघसभाया छगू मात्र आज्ञानुसार न्ह्यागुं ज्या जुइ ।

नेपाःया इतिहासया बारे जिं छुं मस्युगु जक सखु जिके छुं जां  
 नं मदु । अय्मां आयुष्मान् सुदर्शनं स्थविरं विद्वत्तापूर्वकं तथा खोजपूर्ण-  
 रूपं च्चयातःगु 'नेपाले बुद्धधर्म' धंगु सफूया पृ. ५० ले "गुं विहार,  
 श्री मान विहार, श्री राजविहार, खजूंरिका विहार, मध्यम विहार,  
 आर्यावास विहार" आदि धकाः च्चयातःगु दु धंगु उल्लेख यानातःगु दु ।

वर्तमान नेपाले ये 'संघाराम' व यले थ्यच्चे 'वेलुवनाराम' धाइगु  
 तिगु बाहेक मेगु व्याकथात् विहार धकाः धाः । आः धइदिसं भिक्षुपि  
 गुखे स्वयाः लिहाँ बनेगु ?

×

×

×

## बुद्धया पालय् भिक्षुणीपिं च्वनीगु थाय्यात छु धाः ?

मय्जु सुमिन्ना !

आः थन 'बुद्धया पालय् भिक्षुणीपिं च्वनीगु थाय्यात छु धाः ?  
च्वनी धंगु विषयस क्षीगु बुद्धि चाःथें व त्रिपिटकपाली छु धयातलथें धंगु  
सम्बन्धय् छकः बिचाः याय् ।

ध्वला छिकपिथें ज्याःपिं थेरवाद भिक्षुशासनप्रति ममता दुपिसं  
स्युगु हे खें खः कि भिक्षुणीपिनि सूत्रपात अष्टगरुधमं स्वीकार याना-  
बिज्याःह्य महाप्रजापति गौतमीनिसें शुरु जुल । ध्व नं सिद्धार्थं बोधिसत्त्वं  
बुद्धत्वं प्राप्त यानाः न्यादेंति लिपा ।

अष्टगरुधमंया कराल याकाबिज्यासे बुद्धं प्रजापति गौतमीयात  
दकयन्हाप्पां छु धयाबिज्यात धंगु खें व च्यागू अष्टगरुधमंया खें छकः  
लुमंके बहू जू । ध्व अष्टगरुधमंया खें चुल्लवग्गपालि, भिक्खुनिक्खन्धक  
पृ. ३७३ व अङ्गुत्तरनिकाय, अट्ठकनिपात पृ. ३६८ या गौतमीसुत्ते  
व्याकं खें उल्लेख जुयाच्चंगु दु । थुकीया अनुवाद लेखकया बुद्धकालीन  
श्राविका चरित भाग-१, पृ. ७३ स उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

च्याता गरुधर्ममध्ये दक्यु न्हापां बुद्धं—

“वस्ससतुपसम्पन्नाय भिक्खुनिया तदहुपसम्पन्नस्स भिक्खुनी  
अभिवादनं, पच्चुट्ठानं... कातब्बं । अयं पि धम्मो सक्कत्वा, गरुत्त्वा,  
मानेत्त्वा, पूजेत्त्वा यावजीवं अनतिककमनीयो ।” धकाः धैबिज्यात् ।

अर्थात्—“भिक्षुणी जुयाः सच्छिद्धं दुह्य भिक्षुणीनं नकतिनि  
उपसम्पन्नं जूह्य भिक्षुयात् अभिवादनं याय्माः, आसनं दनेमाः...। ध्व  
नियमयात् नं सत्कारपूर्वकं, गौरवपूर्वकं, सम्मानपूर्वकं व पूजापूर्वकं  
जीवनभरं उल्लंघनं याय् मज्जू ।”

धन्यायलाक भति गम्भीरतापूर्वकं चिन्तनं मननं याय्माः गु खं  
छत्वाः लुमंसे वल । व खः—

“सचे आनन्द ! नालभिस्स मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्म-  
विनये आगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं, चिरट्ठितिकं आनन्द ! ब्रह्मचरियं  
अभविस्स, वस्स सहस्समेव सद्धम्मो तिट्ठेय्य । यतो च खो आनन्द !  
मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये आगारस्मा अनगारियं पब्बजितो,  
नदानि आनन्द ! ब्रह्मचरियं चिरट्ठितिकं भविस्सति, पञ्चेवहाहि  
आनन्द ! वस्ससतानि सद्धम्मो ठस्सति ।”

अर्थात्—“आनन्द ! यदि मिस्तेत तथागतं कनाबिज्याइगु  
धर्मविनयस आगार तोताः अनगारिका जुयाः प्रब्रज्या प्राप्तं मज्जूगु जूसा  
ध्व शासन-ब्रह्मचर्यं चिरस्थायी जुइगु; दोछि दं तक सद्धर्मं तेक्यु जुइगु ।  
आनन्द ! तथागतं कनाबिज्याइगु धर्मविनयस आगार तोताः मिस्स

अनगारिका जुया प्रव्रजित जग्गुलि आनन्द ! आः थ्व शासन-ब्रह्मचर्यं  
चिरस्थायी जुइमखु; हदं तेकय्जूसा न्यासः दँ सद्धमं तेकय् जुइ ।”

थ्व खः प्रजापति गौतमीयात भिक्षुणी यानाबिज्याय् धुंकाः बुद्धं  
व्यक्त यानाबिज्याःगु प्रतिक्रिया ।

मेगु छगू नं आश्रयं चाय्माःगु खँ छगू लुमसे बल । व छु  
घाःसा अपाय्चो श्रद्धातयाः तथा साप हे कठोरगु च्यागू नियम जीवन-  
भर पालन याय्गु कराल याःह्य प्रजापति गौतमी भिक्षुणीनं छुं समय  
लिपा हे कराल यानाबिज्याःगु खँ लोमंकाः आनन्द स्थविरयात भिक्षु व  
भिक्षुणीपिनि दध्वी परस्पर थकालि क्रमकथं वन्दना याय्गु खँ धया-  
बिज्यात । थ्व खँ आनन्द स्थविरं भगवान् यात निवेदन याःबले  
स्थविरयात हक्काः झन अःखतं “भिक्षुपिसं भिक्षुणीपित वन्दना मान  
सत्कार आदि याय् मज्जू” धकाः नियम दय्काबिज्यात । चुल्लवग्गपालि  
पृ. ३७८ः भिक्खुनिकखन्धकं । अकिं ज्वी भगवानं अङ्गुत्तरनिकाय,  
चतुक्कनिपात पृ. ८७ स च्वंगु कम्बोज सूत्रे मिस्तय् स्वता प्यता  
कमजोरि कयना बिज्यासे “क्रोधनो आनन्द ! मातुगामो, इंसुकी  
आनन्द ! मातुगामो, मच्छरी आनन्द ! मातुगामो, दुप्पव्वो  
आनन्द ! मातुगामो” धकाः धैबिज्यागु । अर्थात्—“आनन्द !  
मिस्त धयापि क्रोधी, आनन्द ! मिस्त धयापि नुगः स्वीकिपि, आनन्द !  
मिस्त धयापि मात्सर्यी, आनन्द ! मिस्त धयापि दुष्प्राज्ञी ।”

थ्व सूत्रे वसपोलं मिस्तय् स्वभावयात प्रकट यानाबिज्यात ।  
झीसंथे यः मयः भाव तयाः धयाबिज्याःगु मखु धकाः थ्वीका काय्  
सय्केमाः ।

अले क्रमशः भिक्षुणीपि अप्वः दयाबल । भिक्षुणीपिनि निति  
 माःकथं सुव्यवस्था मदुनिगु खः । भिक्षुणीपि च्वनेगु थाय्या समेत  
 व्यवस्थित वंगं प्रबन्ध मदुनिगु खः । धुथाय्लाक्क उप्पलवर्णा भिक्षुणी-  
 यात जूगु भवाञ्छनीय घटनां याना भिक्षुणीपि च्वनेगु थाय्या व्यवस्था  
 थाय्याःगु कारण न्ह्यःने च्ववल । ध्वहे सन्दभंय् प्रसेनजित्त कोशल जुजुं  
 च्वे कनागु राजकाराम दय्का बिल । गुकीया नां राजकाराम च्वनः ।  
 ध्व राजकाराम छगू बाहेक भिक्षुणीपि च्वनीगु मेगु थाय्यात 'भिक्षुनु-  
 पस्सयं' (=भिक्षुणी-उपश्रय) जक धयात गु खं त्रिपिटकय् थाय्यासे  
 उल्लेख जुयाच्चंगु दु । तर भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात गन नं, गुयासं  
 'विहार' धकाः छयत्तातःगु मदु । भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात जक मखु  
 तिर्थीय परिव्राजकपि च्वनीगु थाय्यात नं 'विहार' धयातःगु मदु ।

“यो पन भिक्खु भिक्खुनुपस्सयं भिक्खुनियो धोवदेय्य अञ्जल  
 समया पाचित्तियं ।...” पाचित्तियपालि पृ. ८४: तेवीसतिमपाचित्तियं ।  
 यदि सुं भिक्षु, भिक्षुणी-उपश्रयय् वनाः भिक्षुणीपित्त भववाद्यात धाःसा  
 पाचित्तिय दोष लगेज्जी । म्हंमफैबले ल्याःमदु । ध्वहे खं भिक्षुप्राति-  
 मोक्षय् नं उल्लेख जुयाच्चंगु दु । पृ. २६, थये नियम दय्केमाःगुया  
 कारण उगुबखतय् भगवान् कपिलवस्तुया न्यप्रोधारामे च्वनाबिज्याना-  
 च्वंगु खः । व बेलस छःवर्गीय भिक्षुपि लाछि मलाछि भिक्षुणी-उपश्रयय्  
 वनाः भववाद थाय् धकाः म्वाःमदुगु खं ल्हानाच्च्वनीगु जुयाच्चन । ध्वहे  
 कारणं यानाः उक्त नियम दय्काबिज्याःगु खः । पाचित्तियपालि पृ. ८३.  
 भिक्षुणी-उपश्रय धाःगुया अर्थं भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय् धाःगु खः ।

छकः श्रावस्तीया ह्य ज्यामि ब्रम्हू छहा भिक्षुणी-उपश्रयया



क्वं क्वं राजदरवारपाखे वनीगु जुयाच्चन । छहा भिक्षुणीनं कोपराय्  
 फानातःगु खि पःखाले वांछ्वय् धकाः वांछ्वःवल्य् व ब्रम्हूया छघने  
 लात । थ्व खँ कनातःगु थासे नं भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात  
 'भिक्षुनुपस्सयं' धकाः धयातल सिवे 'विहार' धकाः धयातःगु मद्दु ।  
 पाचित्तियपालि पृ. ३६१ः अट्टमपाचित्तियं ।

वैशाली नगरय् दय्कातःगु भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय् महाप्रजापति  
 गौतमी स्थविरा नं च्वनाच्चंगु खः । अनं नं 'भिक्षुनुपस्सयं' धकाः हे  
 उल्लेख जुयाच्चंगु दु सिवे 'विहार' धकाः मद्दु । अपदानपालि II.  
 महाप्रजापति गौतमी थेरीअपदानं पृ. २००.

“तहिं कते पुरेरम्मे, वसी भिक्षुनुपस्सये ।”

वहे सफुती पृ. २०१ स “सह सन्वाहि निग्गञ्छि भिक्षुनी-  
 निलया तदा” धकाः धाःथाय् सकलें भिक्षुणीपि नापं प्रजापति गौतमी  
 स्थविरा भिक्षुणीपि च्वनीगु थासं प्याहाँ बिज्यात । थन 'भिक्षुनीनिलय'  
 धाःगु भिक्षुनी आलययात ज्वरय्यानाः गाथायात छिकेत 'भिक्षुनी-  
 निलय' धाःगु खः । जब प्रजापति गौतमी स्थविरा भगवान्पासां  
 विदा कयाः परिनिर्वाण ज्वीत थःगु थासय् ल्याहाँ बिज्यात अले अपदान-  
 पालि II. पृ. २११ स—

“सा सह ताहि, गत्त्वान भिक्षुनुपस्सयं सकं ।

अट्ठपल्लङ्कमाभुज्ज, निसीदि परमासने ॥”

धकाः उल्लेख यात नांतःगु दु ।

अर्थात् वसपोल यः पासापि नापं थःगु भिक्षुणी-उपश्रयय वनाः  
उत्तमगु आसने अर्धपल्लक यानाः फेतुनाबिज्यात । थुबले हे वसपोल  
परिनिर्वाण जुयाबिज्यात । अन नं 'विहार' धकाः उल्लेख यानातःगु  
मदु ।

झिह्वा काय्-म्ह्याय् त्वःताः भिक्षुणी जूह्वा सोणा स्थविराया  
अपदाने पृ. २५३ स नं "ततो च मं भिक्खुनियो एकं भिक्खुनुपस्सये"  
धकाः धयातल ।

यशोधरा स्थविराया थःगु जीवनी कनातःगु अपदानपालि II.  
पृ. २५६ थेरीअपदाने—

"वसण्ठिया तम्हि नगरे, रम्मे भिक्खुनुपस्सये ।  
यसोधरा भिक्खुनिया, एवं आसि वित्तविकतं ॥"

अर्थात्—भगवान् राजगृह्या छगू प्रभारे च्वनाच्वंगु बखतय्  
यशोधरा भिक्षुणी नं राजगृहेसं दुगु खः । अन वसपोल न्हाइपुसे च्वंगु  
भिक्षुणी-उपश्रयय च्वनाच्वंबलय् वसपोलया मनय् थथे वित्तकंना जुल ।  
थन नं वसपोल 'विहारय्' च्वंच्वना धकाः धयाबिमज्याः । भिक्षुणीपि  
च्वनीगु थाय्यात भिक्षुणी-उपश्रय धकाः धयाबिज्यात ।

उपरोक्त उद्धृतपदया उदाहरणं छिकपिसं हे धयादिसं कि  
बुद्धया पालय् भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात छु धाः खनी धकाः । बुद्धया  
पालय् जा भिक्षुणीपि च्वनीगु थाय्यात 'विहार' धकाः मघाः धाल्लि  
आः धाय्गु गुलित शासनानुकूल व उचित जुइ ? थथे याय्बलय् शीपि

बुद्ध, श्रावक तथा श्राविकापिसं प्रज्ञापन यानातःगु सीमाना उल्लंघन  
याद्वि मज्जीला ? यथे याय्वलय् बुद्धशासन अनुरूप ज्वीला ? मिजंया  
नां रत्नमान जूस मिसाया नां रत्नमाया मज्जीला ? मिसाया नां  
कदाचित् पुरुषलिङ्गवाची ज्वीमखु । यदि यथे जूस लोकेनियाम अथवा  
लोकसम्मति विपरीत मज्जीला ?

एव छगू शब्दया अर्थं नं सीकाः ध्वीकातय् बहु जू ।

आगार धैगुया अर्थं गृहस्थी-छे खः । अतः आगार अर्थात्  
गृहस्थी-छे त्याग यानावंपिन्त अन् + आगारिक = अनगारिक वा  
अनागारिक धाइ । अर्थात् गृहवास मदुपि धाइ । अनगारीक धाःगुया  
अर्थं कदाचित् अ-नागारिक धाःगु मखु । अनपढतय्सं ला न्ह्यागुं धाय्फु ।

थेरवाद भिक्षुशासनय् भिक्षुणी-शासन मदुगु यक्को दय् धुंकल ।  
भिक्षुणी जक मखु आः आमणेरीपि नं मदु । वर्तमानय् चलय्जुयाच्चंगु  
व्यवहारकथं अनगारिक व अनगारिकाया अर्थं ब्रह्मचारी व ब्रह्मचारिणी,  
संन्यासी व संन्यासिनी, त्यागी व त्यागिनी, तपस्वी व तपस्विनी धक्काः  
धाःगु खः । तर झी बीढ भाषाय् अथे धाय्गु चलन मदु । झीथाय्  
अनगारिक व अनगारिका धाइगु चलन जुयाच्चन । लंकाय् बर्माय्  
अनगारिका धाय्गु चलन मदु । लंकाय् 'दशशील माता, दशशील अम्मा  
व दशशील उपासिका' धाः । बर्माय् लाखय् 'तीलास्ये' धाइ हँ ।  
थाइलैण्ड देशे ला एव समस्या हे मदु । छाय्धाःसा अनया दशशील पालन  
याद्विपि त्यागिनीतय्सं बर्मा, लंका व झीथाय् थें गेरुवा वस्त्र मपू । शुद्ध  
स्वेत वस्त्र पुनीगु । काषाय वस्त्र धा वा गेरुवा वस्त्र धा पुनेगु चलन

लंका, बर्मा व त्रिधाय दु । ध्व काषायवस्त्र पुनेगु चलन नं झीथाय्  
बर्मा लंका वःगु उवीमाः ।

शासनिक तहनं विचार याय्गु खः धयागु जूसा अनगारिक व  
अनगारिका धयापि न भिक्षु-भिक्षुणीपि खः, न त श्रामणेर-श्रामणेरीपि  
हे खः । अतः अनगारिक व अनगारिका धयापि श्रामणेर-श्रामणेरीपि  
स्वया नं छतं क्वय् जुइ । तर गृहस्थीपि स्वयाः छतं च्वय् जुइ । अतः  
अनगारिका धयापि श्रामणेर स्वयाः नं क्वय् जुइगु जूया निति  
अनगारिकापिसं गुबलें नं भिक्षुणी वा श्रामणेरीपिनि स्थान काय् फैमखु ।  
थये सम्मत याइपि आः सुं मदय् धुंकल । ल्हाकः ब्वाकः यानाः ध्वीका  
काय् मज्यू । शासनानुकूलं ध्वीका काय् सपूकेमाः । अनगारिक व  
अनगारिका धयापि दशशील पालन यानाच्चवनीपि गृहस्थीपि स्वयाः नं  
उच्च धकाः सीका काय्माः । हानं गृहस्थीपिनि पूज्य जुल धकाः भिक्षु  
व श्रामणेरपिनि कदाचित् पूज्य जुइ मखु । भिक्षु व श्रामणेरपिनि निति  
इपि सहचारी व सहचारिणी, ब्रह्मचारी व ब्रह्मचारिणीपि जुइ । अर्थात्  
अनुगमन याइपि जुइ ।

नकतिनि चुलि जायाबयाच्चंगु थेरवाद भिक्षुशासनप्रति अनुराग  
दुपि झीसं मेमेपिनि मापदण्ड ज्वनाज्वीगु सिबय् बुद्धं कनाबिज्याःगु  
मापदण्ड ज्वनाज्वी फय्केमाः । भगवान्था शासनय् ध्वहे परम्परा  
दुगुलि यानाः थौतक थेरवाद बुद्धशासन लंका, बर्मा व थाइलैण्ड आदि  
देशय् अविच्छिन्नरूपं चलय् जुयाच्चन तिति । थेरवादया ल्यू ल्यू गुलि  
शाखा-प्रशाखात दत उकीमध्ये आः सु ह्यं दनि ? बुद्धशासनया परम्परा  
थये हे खः । अर्कि त्रिपिटक ग्रन्थय् धाःगु— यदि छुं धर्मविनय सम्बन्धी



आचार्यं व शिष्यपिनि दध्वी मत भिन्नता जुल धाःसा दीघनिकाय II.  
 पृ. ६६७ स च्वंगु महापरिनिर्वाणसूत्रे आजा दयकाबिज्याःगु चतुमंहा-  
 प्रदेशलिसे तुलना यानास्वयगु । मिलय् जूसा ग्रहण यायगु, मिलय्  
 मजूसा त्वःता छ्वयगु । अकि अन थये धाःगु “सुत्ते ओसारेतब्बानि  
 विनये सन्दस्सेतब्बानि” अर्थात् सूत्र नापं मिलय्याना स्वयमाः  
 विनयय् क्यनेमाः । मतलब न्हाक्को सःस्यू धाःह्यास्यां धाःसां, जिमि  
 गुरुपिसं धाःगु धाःसां, मिसां धाःसां, मिजनं धाःसां, अनपढ्हास्यां धाःसां  
 यदि व खँ सूत्रनाप मिलय् जूसा विनयय् क्यनातःगु दुसा व खँयात  
 स्वीकार याय् योग्य, ग्रहण याय् योग्य । मखुसा न्हाक्को सःस्यू धाःपिसं  
 धाःगु जूसां सूत्रे मिलय् मजूसा स्वीकार याय् अयोग्य, ग्रहण याय्  
 अयोग्य धकाः सीकेगु । थुजाःगु नीति तथा आदर्शया अनुशरण याय्गुलि  
 हे झी सकस्यां जक मखु थेरवाद भिक्षुशासनया नं कल्याण जुइ ।

×

×

×



## धर्मरथया प्यचाः घःचाः

मय्जु सुमित्रा !

छितः लुमं ज्वी कि घाःतकं झीसं घारामं शब्दया अध्ययन, विहार शब्दया अध्ययन व बुद्धया पालय् भिक्षुणीपि च्वनीगु धाय्यात छुघाः धैगु विषयय् पालि त्रिपिटक अनुसार चर्चा यय्धुन । घाः धन इनाप पत्रिकाय् च्वःह्य भाजु 'धर्मरथया प्यचाः घःचाः' धयादीगु बारे विचार यय् ।

इनाप पत्रिकाय् "...अनागारिकापि नं धर्मया छचाः घःचाः छः । इमित लोमंकाः भिक्षुपिसं घः यत्थं घःचाः हीकेबलय् बुद्ध गुगु धयाविज्याःगु छः कि धर्मरथया प्यचाः घःचालय् न्हाःनेगु भिक्षु व भिक्षुणी (धौकन्हय् भिक्षुणीत मदुगुलि अनागारिकापि छः) व ल्यूनेगु निचाः घःचाः उपासक उपासिका धैगु उक्ति ला भिक्षु महासघं मतलब मतः थें च्वं ।"

गुगु खें वय्कलं 'धर्मरथया प्यचाः घःचाः घकाः खुब छोटबंक च्चयादिल तसर्थं वय्कःयात धन्यवाद हे बीमाः छाय् धाःसा थ्व खें जि त्रिपिटकय् गनं घयातःगु न्यने मनंनि । घाः दकलय् न्हाप्पा

वय्कःयाके थ्व न्यने कि थ्व खँ छु पिटकय् दु थें ? छु निकायय् दु थें ?  
अथवा छु सूत्रे दु थें ?

“पिटक-पाटक्या खँ जि मस्यू तर जि जिमि गुरुङ्गिके वा  
गुरुमार्गिके न्यनातइगु वा जिगु थःगु विचारया खँ खः” धकाः धाल  
धाःसा ला जिगु छुं लगय् मजू । प्यचाः घःचाःया हाँक बियादीफुहा  
वय्कः भाजुं फलानाथाय्, फलानागु सूत्रे अथवा फलानागु निकायय् दु  
धकाः क्यनादीफुसा तिति अथे हाँक बियादीगु ठीक जुल । मखुसा  
वय्कयाःगु खँ केवल अनगल प्रलाप मात्र खः धकाः धाय्माली । यदि  
वय्कलं थथे धयातःगुया प्रमाण त्रिपिटकय् गनं क्यनादीफत धाःसा  
दकय् न्हाप्पां कृतज्ञतापूर्वक वय्कःयात जि सिरपाः बिइ । उपासकपि-  
मध्ये धर्मसम्बन्धी खँ धात्थे अध्ययन दुहा धकाः नं भालपा काय् ।  
इनाप पत्रिकाय् च्वयातःगु गुगु वय्कःया भाषाशैली खः व स्वयंबले  
वय्कःया मन सत्यतापाखे स्वयाः व्यक्ति विशेषतापाखे क्वच्छूला धर्थे  
चवं । शायद जितःजक थथे जुयाः वय्कः थें दृष्टि दुपि मेपिन्त अथे मजुलं  
छुं आश्चर्य चाय्माःगु मदु । गुगु प्यचाः घःचाःया खँ वय्कलं धयादिल  
थुकी वय्कःया स्मृतिस छुं भ्रम जुल ला धँगु जि ताः । छाय् धाःसा  
थथे धयातःगु दु धयागु खँ जिगु जीवने दकेन्हाप्पां वय्कःयापाखें हे न्यने  
नन । तर मय्जु ! सीकादिसँ कि थ्व वय्कःया नाद केवल गद्गभनाद थें  
हे जक खः ।

शायद वय्कःयात थ्व भ्रम थ्व शब्दं जुल ला धँगु जिगु अनुमान  
खः । बुद्धं प्यंगू परिषद्या खँ सूत्रे कनाबिज्याःगु दु । यदि थुकीया

संस्कारं वयकलं प्यचाः घःचाः धयादीगु जूसा इन हे मूल जुल छाय्  
 घाःसा धर्म खँ ध्वीकेत थःके दुगु रंगीन चश्मा लिकयाः स्वय् फय्केमाः ।  
 अले यथार्थ खँ ध्वीका काय्फइ, अन्यथा ध्वीका काय्बले थःत नं  
 अनर्थं मेपित नं अनर्थं ज्वीफु । उकीया निति मद्रं क ध्वीका काय्गु  
 क्षमता थःके दय्केमाः । थुजाःगु क्षमतायात 'प्रतिभागसम्पत्ति' धाइ ।  
 गबलें गबलें न्यना नं ब्वना नं गथे खः अथे मथुया च्चनेयः । थथे ज्वीगु  
 असम्भव मखु । जितः नं अथे मज्जुगु खइमखु ।

ध्व प्रसंगय् जितः छगू खँ लुमंसे बल । व खः छहा धर्मकधिक  
 भिक्षुं सिंहनाद याय्थें यानाः "थदि सुं गुहास्यां जितः सबंज्ञ बुद्ध धाल  
 घाःसा वं जितः निन्दा याःगु ज्वी धकाः बुद्धं धाःगु दु" धकाः धयाजुल  
 हँ । ध्वजा धाल हँ धयागु खँ मात्र खः । संयोगवश छकः गय् गय् जुयाः  
 वसपोलं सिंहनाद थें यानाः जितः नं अथे हे धाल । जि वसपोलयाके  
 थुजाःगु खँ गन कनातःगु दु धकाः न्यना । वसपोलं फलानाथाय् फलानागु  
 सूत्रे दु धकाः जिगु ख्वाः ह्याउंसे च्वं क लिसः बिल । पलख लिपा जि  
 वसपोलयात व सूत्र छकः हानं दोहरे यानाः स्वयाबिज्याहुँ धकाः धयाः ।  
 अन सूत्रे अथे धयातःगु मखु थथे धयातःगु धकाः धया । ध्व बेलस अन  
 मेहा भिक्षु छहा नं दुगु जुयाच्चन । वसपोलं व सूत्र हानं छकः प्वीका  
 स्वत ज्वीमाः । अबलेसनिसें हानं वसपोलं अथे धयामजुल धइगु खँ नं  
 न्यना । सकसितं गबलें गबलें भ्रम ज्वीफू । मज्वी धकाः धाय्मज्यू ।  
 अजाःगु अबस्थाय् सुं हितैषी करयाणमित्तपिनि सरसंगतं उजाःगु गलत  
 धारणा दूर ज्वीफू ।

त्रिपिटक ग्रन्थमध्ये जि स्वयंके गु ग्रन्थ कथं थौं अदध्यापि

धर्मरथया प्यचाः घःचाः भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक व उपासिकापि  
धकाः कनात गु थाय् मखानि । त्रिपिटक महाविशाल । छह्वास्यां  
स्वय् नंगु सफू मेह्वास्यां स्वय् मननेफु । मेह्वास्यां स्वेय् नंगु सफू छह्वास्यां  
स्वय् मननेफू । उकिं बिदचाया आदान-प्रदान याय्माः धकाः विद्वान्पिसं  
घाइगु ।

जिं स्युगु कथं त्रिपिटक्य् निगू परिषद्, स्वंगू परिषद्, प्यंगू  
परिषद् व च्यागू परिषद्या खँ कनातःगु दु । उदाहरणया लागी—

अङ्गुत्तरनिकाय दुकविपात पृ. ६६ स “द्वेमा भिक्खवे परिसा ।  
कतमाद्वे ? उत्ताना च परिसा गम्भीरा च परिसा” धकाः उल्लेख  
जुयाच्चंगु दु । अर्थात्—गम्भीर परिषद् व अगम्भीर परिषद् धयागु  
निगू परिषद् दु । थुकथं निगू निगू परिषद्या खँ थन क्यनातःगु दु ।

अङ्गुत्तरनिकाय तिकनिपात पृ. २६६ स स्वंगू परिषद्या खँ  
थथे कनातःगु दु । दुविनीत परिषद्, प्रश्न न्यनाः विनीत ज्वीगु परिषद् व  
प्रमाणानुसार विनीत ज्वीगु परिषद् ।

अङ्गुत्तरनिकाय अट्टकनिपात पृ. २८३ स “मनुस्सेसु चत्तरसो  
परिसा— भिक्खू, भिक्खुनियो, उपासका, उपासिकायो” धकाः  
उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अर्थात्—मनूते दथ्वी भिक्षुपि, भिक्षुणीपि,  
उपासकपि व उपासिकापि यानाः प्यंगू परिषद् दु । मज्झिमनिकाय I.  
पृ. २६४ः महागोसिङ्ग सूत्रय् “सो चतस्सन्नं परिसानं धम्मं देसेति .”  
धकाः उल्लेख जुयाच्चंगु दु । अर्थात्—प्यंगुलि परिषद्यात धर्मदेशना  
याइ ।



अङ्गुत्तरनिकाय अट्टकनिपात पृ. ३६५ स च्यागू परिषद्या खँ उल्लेख जुयाच्चंगु दु । क्षत्री, ब्राह्मण, गृहपति, श्रमण, चातुमंहाराजिक, त्रयस्त्रिण, मार व ब्रह्मपरिषद् । थपे हे मज्झिमनिकाय I. महासीहनादसूत्र पृ. १०२ स नं च्यागू परिषद्या खँ उल्लेख जुयाच्चंगु दु । दीघनिकाय III. पृ. २००: सङ्गीतिसुत्ते नं दु ।

दीघनिकाय II. पृ. ८२: महापरिनिब्बानसुत्ते मार वया: छ:पिसं "व्यक्तपिं भिक्षुपिं, भिक्षुणीपिं, उपासकपिं च उपासिकापिं मदेकं परिनिर्वाण जुइ मखु" धका: धयाबिज्या:गु दु । आ: उजा:पि दत । अकिं परिनिर्वाण जुया बिज्याहुँ धका: धा:थाय् नं प्यंगू परिषद्या खँ थ: । यदद्यपि अन्न परिषद् धइगु शब्द महु तथापि प्यंगू परिषद्या व्यक्तिपिं दु । थव खँ मारं भगवान् बुद्ध, बुद्ध जुया: च्यागूगु सप्ताहपाखे अजपाल वृक्षयाथाय् च्वनाबिज्यानाच्चंगु बखतय् बुद्धं धयाबिज्या:गु छ: धका: दीघनिकाय II. महापरिनिब्बानसुत्त पृ. ८८ ले उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।

चव्य कनागु प्यंगू परिषद्यात कया: सुमन तुलाधरं इनापे प्यचा: घ:चा: धका: च्व:गु ज्वीफू । तर थव बयक्या धापू गलत ख: । परिषद् धका: धयात:गु दय्क दय्कं गय्याना: प्यचा: घ:चा: धाय्गु ? थपे धाय्बले बय्कलं थ: यत्थे घ:चा: चाहिइका: धमं परम्परायात त्वाक न्वाक या:गु जक मखु अर्थया अन्नर्थं समेत या:गु जुइ ।

भगवान् बुद्धं यदि गतं 'धर्मरथ' धइगु शब्द छथलात:गु दुसा व संयुत्तनिकाय IV. पृ. ६: ब्रह्मरथसूत्रे दु । अन्न भगवानं रथया अर्थं



आर्य्यंअष्टाङ्गिकमार्गं व घःचाःया अर्थं वीर्यंयात कयातल । थ्व आर्य्य-  
अष्टाङ्गिकमार्गंयात 'धर्मरथ' 'ब्रह्मरथ' जक मखु संग्राम त्याकेगु रथ नं  
खः धकाः उजं दय्का विज्याःगु दु ।

अङ्गुत्तरनिकाय चतुक्कनिपात पृ. ३५: चक्कसुत्ते —“अत्तारि-  
मानि भिक्खवे चक्कानि...” धकाः धयातःथाय् 'प्यचाः घःचाः'  
धइगु शब्द प्रयोग जुयाच्चंगु दु । थ्व प्यचाः घःचाः धयागु छु छु खःले  
धयागु बारे अनसं थुक्किया अर्थं थथे कनातःगु दु —“प्यचाः घःचाः  
धयागु अनुकूल देशे च्वनेगु (पतिरूपदेसवासो), सत्पुरुषनापं च्वनेगु  
(सप्पुरिसूपस्सयो), यःतः नियन्त्रण यानातय्गु (अत्तसम्मापणिधि) व  
न्हावा पुण्य यानातःह्य ज्वीगु (पुब्बे च कतपुञ्जता) ।”

संयुत्तनिकाय I. पृ. १६: चतुक्कसुत्ते “चतुक्ककं नवद्वारं...”  
धाःथाय् प्यचाः घःचाःया अर्थं प्यंगू इयापिष खः । थथे हे बहे सफुती  
पृ. ६१: नन्दिविसालसूत्रे नं अथे हे अर्थं कनातःगु दु ।

गुगु भिक्षु सम्मेलनं सर्वंसम्मतिं निर्णययात उकीया रहस्यं छुं  
मदु । यदि छुं रहस्यं दुसा व खः शासनानुरूपं जुइमाः धयागु अववाद ।

सुमन तुलाघरं इनाप पत्तिकाय् च्चवादि ल कि कपिनि देशे थें  
थन नं याय्माःगु मदु । थ्वला ठीक हे धाय्माः । भिक्षु महासंघं अथे  
धयाच्चंगु नं मदु । कपिनि देशे थें याय्माः धकाः धयाच्चंगुपि ला मेपि हे  
खः । तर थन मध्यस्थ जुयाः विचाः याय्माःगु छु धाःसा लका, बर्मा व  
थाइलैण्डे थें क्षीयाय् भिक्षुशासन उलि न्हात ला ? यदि संका, बर्मा व  
थाइलैण्ड देशे थेरवाद भिक्षुशासनया परम्परा आःतकं मदुगु जूसा

श्रीथाय् थेरवाद भिक्षुशासन दत्त ज्वीला ? खः, शासनानुलोमिक जूगु  
 आदर्शयात न्ह्यागु देशं नं काय् योग्य जू । अथे मखुसा काय् अयोग्य ।  
 न्ह्यागुं खँ “सुत्ते ओसारेतब्बं विनये सन्दस्सेतब्बानि” धकाः  
 अङ्गुत्तरनिकाय चतुक्कनिपात पृ. १८१: महापदेससूत्रे धयातःथें श्रीसं  
 सूत्र व विनयय् तुलना याताः स्वप्सय्केमाः ।

वर्तमान नेपाःया थेरवाद भिक्षुशासनया इतिहासे दकले सकले  
 पुलांगु अनगारिकापिं समूह जुयाच्चवनाच्चंगु थाय् किण्डोले च्वंगु  
 परिनिर्वाणमूर्ति दुगु थाय् खः । उकीयात अनच्च्वं पिं अनगारिकापिसं  
 ‘परिनिर्वाणमूर्ति-उपासिकाराम’ धकाः नामकरण यात सिबे ‘विहार’  
 धकाः मघाः । खतु अन छुं साइनबोर्डं खयातःगु मद्दु । श्री बैकुण्ठ  
 प्रसाद लाकौलजुं “नेपाले स्थविरवाद गुकथं वःगु खः” धंगु ऐतिहासिक  
 खँ स्वाकातःगु सफुती पृ. ८६ व ६२ ले ‘अनगारिका-आराम’ धकाः  
 च्वयातल ।

आः थन बर्मा आदि देया नांत स्वाःवःगु वारे छरवाःचाः खँ  
 लुमंसे बल । व छु धाःसा—शुरु शुरुइ हे छकः छह्य बर्माय् च्वना बय्  
 धुं कूह्य अनगारिका छह्य नापं खँ जूबले अनगारिकापिं च्वनेगु थाय्यात  
 ‘अनगारिकापिं च्वनीगु थाय्’ धंगु संज्ञापन ज्वीकथं नामकरण याय्गु  
 बांलाइ । भिक्षुपिं च्वनीगु संज्ञापन ज्वीकथं ‘महाविहार वा विहार’  
 धाय्गु उचित मज्जू धकाः मैत्रीपूर्वक धयाबले वसपोलं ‘बर्माय् नं विहार  
 धाः’ धकाः जिगु म्हुतुप्वाःतिक्क लिसः बिल । व खँय् जि नाकं प्रतीत  
 मज्जूसां बर्मा भाषा मसःगुलि जि सुमुक च्वना । जिके अनया चालचलन

बारे नं अप्पायसकं ज्ञानं मदु । लिपा जि बर्माय् च्वना वयधुं कूपि भिक्षुपिके  
 'अथे ख ला ?' धकाः न्यना स्वयाबले वसपोलपिसं 'अथे मखु' 'जया'  
 धाइ धकाः धाल । गुलिस्यां बर्माय् 'तीलास्ये'-च्याऊं' धाइ धकाः धाल ।  
 बर्माभाषं विहारयात 'च्याऊं' धाइगुला जि नं भति भति स्यू । अन देशे  
 झीथाय् थें अनगारिका धाय्गु चलनं मदु । 'तीलास्ये' धाइ । अर्थात्  
 दशशील पालय्याइपि उपासिकापि धैगु अर्थं खः । अकि अन उजाःपि  
 दशशील उपासिकापि च्वनीगु थाय्यात 'तीलास्ये'-च्याऊं' धाइगु खनि ।

छे त्वःताः त्यागिनी जीवनं हनाः दशशील पालय् याइपि  
 उपासिकापिन्त अनगारिका धाइगु चलनं लका, बर्मा व थाइलैण्ड देशे  
 मदु । श्रीलंकाय् 'दशशील माता' आदि धाइगु खं च्वय् कनेधुन ।  
 उजाःपि च्वनीगु थाय्यात लंकाय् च्वय् थःतयःगु नां तयाः अन्ते  
 'उपासिकाराम' धाइगु परम्परा दु । छुं हालतं नं लंकाय् दशशील  
 उपासिकापि च्वनीगु थाय्यात 'विहार' धकाः मधाः । 'उपासिकाराम'  
 धाय्गुलि नां न्यने मातं मिस्त च्वनीगु थाय् धयागु संज्ञापनं जू ।  
 उपासिकाराम धाःसां अनगारिकाराम धाःसां अर्थं छगू हे खः । थुकि  
 यथार्थतायात संज्ञापनं याः । 'विहार' धयागु शब्दं ला केवलं भिक्षुपि  
 च्वनीगु छेयात जक धाइ धयागु खं ला च्वय् कनागु उदाहरणद्वारा स्पष्ट  
 जूगु दु । क्रिश्चियनतय् नं पादरीत च्वनीगु थाय्यात 'मोनेष्टरी' धाःसा  
 पादरिनीत च्वनीगु थाय्यात 'ननरी' धाइ । पादरिनीत च्वनीगु  
 थाय्यात गुबलेसं 'मोनेष्टरी' मधाः ।

भिक्षु सम्मेलनं सिधय्काः गोन्हुचा मदेवं च्वय् निहथनाह्य  
 अनगारिका मेपि छह्यनिह्य अनगारिकापि व बर्मा देशे बाह्यौ वर्षं च्वना

विज्यायधुं कूहा बर्माया बालचलन जक मखु रीति-वृत्ति व साहित्य  
 बांलाक स्पूहा महास्थविर छहा व्वनाः जिथाय् वल । खंया सिलन  
 सिद्धाम् अनगारिकापि च्वनेगु थाय्यात 'बिहार' धाय् मज्जुगु छाय् ?  
 बर्माय् नं ला अथे हे धाः धकाः अनगारिका धाःबले चापं विज्याःहा  
 महास्थविरं बर्माय् अथे 'बिहार' धकाः मधाः 'तीलास्ये' धंगु शब्द  
 उवरेयानाः 'तीलास्ये'-च्याऊ' धाइ । अथित दशमील उपासिकापि  
 च्वनीगु बिहार धाइ धकाः धयाविज्यायवं अनगारिका चापं जुम ।  
 अले बाधाइथि दनावन । नापं विज्याःहा महास्थविर जुलसां लिपा  
 वन ।

सूत्र व विनयया शरण काःवनेगु त्वःताः मेपिनि शरण काःवने  
 माःगु मडु । यदि मेपिनि आदशं नं झीगु देशया लोकसम्मति व त्रिपिटके  
 मिले जूसा न्ह्यागुं देशया शरण व आदशं कयां छुं आपत्ति मडुथे ताः ।  
 अतः लंका, बर्मा व थाइलैण्डयात झीसं छकोलं उपेक्षित थाय् नं फेमखु ।  
 थन मुख्य विचार यानास्वय्माःगु खेँ छु धाःसा बुद्धया शासन  
 परम्पराय् चलेज्जुगु कथं, सुयातं नामकरणद्वारा भ्रान्ति मज्जीगु कथं  
 व्यवहार थाय्गु झीत कल्याणकारी जुइ । नकतिनि चुलि जायाबयाच्वंगु  
 थेरवाद भिक्षुशासनयात झीसं काय वाक् चित्तद्वारा शासनानुलोमिकरूपं  
 आदर क्यनेगु बुद्धशासनयात तिबः बीगु नं जू वनी ।

अमेरीकाया अन्तरराष्ट्रिय बौद्धधर्म अध्ययन संस्थाद्वारा  
 प्रकाशित १९ वर्ष ६, नं २, १९८३ या पत्रिकाया पृ. ८१ ले नेपाःया

† The journal of the International Association  
 of Buddhist Studies. 1983 Vol. 6 No. 2



संस्कृति व नेपाःया थेरवाद धयागु लेखे रमेशचन्द्रं थथे च्वयातःगु दु—

“... अले क्रमशः भिक्षुपिसं काठमाडौं, पाटन व भक्तपुरे विहारत स्थापना यात...” थन विहारत धयागुया पादटिप्पणीइ थथे च्वयातल —“उकथं स्थापना जगु विहारतय् ख्याति बढे जुजुं वन गथे कि काठमाडौंले गणमहाविहार, श्रीघः विहार, धर्मकीर्ति विहार, पाटने सुमङ्गल विहार, मणिमण्डप विहार, भक्तपुरे समस्कृत विहार । थ्व ब्याक्कं विहारत पुलांगु बाहाया कम्पाउण्ड दुने लाः ।”

थ्व धापुति विहारया संख्या लेखकं छुकीयात काल ज्वी ?



आनन्दकुटी विहारगुठीया कार्यकारिणी समिति —

- (१) भिक्षु अश्वघोष, अध्यक्ष
- (२) श्री रत्नवहादुर वज्राचार्य, उपाध्यक्ष
- (३) भिक्षु मैत्री, सचिव
- (४) भिक्षु अनिरुद्ध, सदस्य
- (५) भिक्षु महानाम, ऐ
- (६) भिक्षु कुमार काश्यप, ऐ
- (७) श्री न्हुछेंवहादुर वज्राचार्य, ऐ
- (८) श्री तीर्थनारायण मानन्धर, ऐ
- (९) श्री भक्तिलाल श्रेष्ठ, ऐ
- (१०) श्री पूर्णकाजी तुलाधर, ऐ
- (११) श्री भाइकाजी रञ्जितकार, ऐ
- (१२) श्री इच्छाहर्ष वज्राचार्य, ऐ
- (१३) श्री बेखारत्न सिक्रीकार, ऐ

---

मुद्रक— नेपाल प्रेस, शुक्रपथ, काठमाडौं, फोन २-११०३२